

Údiv a filosofie

Aristotelés asi jako první uvedl v hlubší spojitost filosofii a údiv, když prohlásil, že počátkem filosofie je údiv. Tato myšlenka si ovšem žádá hned několika závažných upřesnění. Údiv totiž může být vyvolán např. tím, že věci nejsou nebo se nedějí jako obvykle. Mládě, které se právě narodilo, se ničemu nediví, protože by se vlastně muselo divit všemu, neboť vše je pro ně čímsi zcela novým. Ale údiv, že je něco jinak než jindy, nevede k filosofii, nýbrž jen k jisté opatrnosti; pokud ono jiné přetrvává, údiv ustupuje a ono původně nezvyklé je zařazeno mezi ostatní obvyklé. Tak si ostatně počíná také každá přírodní věda: povšimne si něčeho nezvyklého, protože se to vymyká tomu, jak by to – podle dosavadních zkušeností – mělo vypadat nebo probíhat. Obvykle mluvíme o tom, že nějaký úkaz se buď zdánlivě a jen na první pohled, nebo skutečně vymyká dosavadní teorii. V takovém případě jde o zjištěnou skutečnost, která provokuje vědce k podrobnějšímu přezkoumání, které vede buď k vysvětlení, že jde jen o zdánlivou výjimku – a tím vpsledu o potvrzení teorie, anebo o poměrně vzácný případ, který dosud unikal pozornosti, ale který dosud platnou teorii vyvrací a vyžaduje buď její revizi nebo odstranění a nahrazení teorií jinou, lepší. Vědec se nechce divit, ale chce mít jasno: jeho cílem je objasnění toho, co vedlo k údivu, a tedy k odstranění důvodu k divení. Tento typ údivu však nevede k filosofii, nýbrž od filosofie spíše odvádí, přesněji: odvádí od filosofování pozornost. Údiv, který opravdu k filosofování vede, je jiného druhu: svou pozornost zaměříme na obvyklé, tj. na to, co je známé, na co jsme si už dávno zvykli, co na sebe už dávno neupozorňuje. Dalo by se dosti paradoxně říci, že tento údiv se rodí tam, kde se divíme, proč se něčemu nedivíme nebo proč jsme se tomu až dosud nedivili. A v tom případě se musíme tázat, zda takový údiv na tím, co jsme dosud přehlíželi ne proto, že jsme o tom nevěděli, nýbrž naopak proto, že nám to bylo už odedávna dobře povědomé, tedy zda takový údiv k filosofování vede, anebo zda tomu není právě naopak, totiž že jakýsi počátek filosofování předpokládá.

(Písek, 030104-1.)